

Kontokki
Kostamus
Historiasta kerättyä

Kostamuksen kylä oli kauniin Kostomus järven rannalla. Kylän osat olivat ryhmittyneet ympäri järveä. Monet niemet, lahdet, salmet ja useat kauniit saaret somistivat kotoista maisemaa. ¹

Vuonna 1980 Kostamusjärven länsirannalla tutkittiin vain osittain säilynyttä kristillisaikaista kalmistoa. Kaivauksia johtanut A.P. Zuravljev on alustavasti ajoittanut löydön 1200-luvulle ja tulkinnut sen Laatokalta saapuneiden karjalaisten jättämäksi. Kaivauksissa löydetty esineet (14 rintaristiä) ja paleoantropologinen aineisto (17 ruumiin jäänökset) eivät kuitenkaan oikeuta yksiselitteiseen tulkintaan. Risteille ei löydy suoria vastineita keskiaikaisesta novgorodilaisesta esineistöstä. Kostamuksen rintaristejä esittäviin valokuviin tutustuneen pietarilaisen arkeologin Oleg Boguslavskin mukaan yksi risteistä muistuttaa Pietarin Eremitaasissa olevaa, Laatokanlinnan 1100-luvun kerrostumasta esiinkaivettua ristiä. Neljälle ristille löytyy vastineet Novgorodin 1600-1700-luvun kerrostumasta. Zuravljevin ehdottamaa kalmiston käyttöaikaa vastaan puhuu myös muunlaisen esineistön puuttuminen haudoista. Karjalan heimoalueen eli Laatoka lännen- ja luoteispuoleisen alueen 1100-1400-luvulle ajoitetut kalmistot sisältävät rintaristien ja –ikonien ohella aseita, työkaluja, koristeita yms. Kostamusjärven kalmiston puuruhet on peitetty tuohella, minkä tavan tunsivat myös 1100-1400-luvun Karjalan heimoalueen asukkaat. Toisaalta luurankojen pituus (naisten keskipituus on 162,7 ja miesten 183,5 cm) sulkee lähes kokonaan pois mahdollisuuden että kalmiston jättäjät olisivat Kuittijärven – Nuokkijärven välisen seudun myöhemmän väestön geneettisiä edeltäjiä. 1960-luvun mittauksen mukaan Uhtuan kylän asukkaiden keskipituus oli 166,5 cm. Kostamusjärven kalmiston jättäneen väestön etninen tausta enenpää kuin sen käyttöaikakaan eivät ole toistaiseksi osoitettavissa. ²

Ainakin kolmen 1600-luvulla syntyneen länsivienalaiskylän, Vuonnisen, Röhön ja Kostamuksen, kantasuvuiksi näyttävät muodostuvan Suomen puolelta tulleet uudisasukkaat. ³

v. 1679 Kostamuksessa 1800-luvulla eläneistä suvuista Vataset ja Pöksyset asettuivat kylään jo ennen vuotta 1679. ⁴

1679 Kostamuksessa Miespuolisia asukkaita 22. ⁵

Vuoden 1679 Valvontakirjan mukaan Kostamuksen kylän (Kostomozerskaja) 11 talossa asui 12 aikuista miestä. ⁶

Vuonna 1679 Kostamuksesta mainitusta 13 sukunimestä kaksi (Ivanov ja Nikitin) on johdettu ortodoksisista ristimänimistä. ⁷

Juveliuksen vuonna 1886 tallentaman muistitiedon mukaan Pöksyt (Boreniuksella Pöksyset) olivat tulleet Kiuruvedeltä. Muutto oli tapahtunut ennen vuotta 1679, jolloin Kostamuksesta mainitaan Peksojevin ruokakunta.

Vuonna 1541 Juvalla asui kuusi Pöksysen ruokakuntaa. Vuonna 1562 hallintopitäjän alueelta mainittiin enää vain viisi samannimistä ruokakuntaa.

Tavinsalmen hallintopitäjän Savilahden neljänneksessä samana vuonna asunut Pöksysen ruokakunta oli todennäköisesti muuttanut sinne Juvalta. Savilahden neljännekseen kuuluneelta Kiuruveden seudulta mainitaan 1560-luvun alussa kaksi seutukylää, Haapajärvi ja Niemisjärvi. Pöksyset asuivat todennäköisesti jommassakummassa näistä kylistä. Ruokakunta asui Savilahden neljänneksen alueella myös vuonna 1614.

Vuoden 1694 Savon henkikirjojen mukaan Iisalmen pitäjässä asui kaksi ja Kuopion pitäjässä yksi Pöksäisen ruokakunta, jotka ilmeisesti olivat samalla alueella vuosisadan alussa asuneen Pöksysen suvun jälkeläisiä.

Todennäköisesti Vianaan oli siirtynyt vain yksi ruokakuntaan kuuluneista ydinperheistä. Muutto on voinut tapahtua aivan 1600-luvun alussa.

Vienan kyläluettelossa vuodelta 1885 Kostamuksen rinnakkaisnimenä mainitaan Peksinja Nemi. Se on palautettavissa muotoon Pöksynniemi, joka todistaisi Pöksysten olevan kylän kantasuku.⁸

Sn. *Guttojev* on palautettavissa muotoon *Huttunen*. 1500-1600-luvulla *Huttusia* asui eri puolilla Suomen Karjalaa, Savossa ja Pohjois-Pohjanmaalla. Vuosien 1650-1695 välisenä aikana yksi *Huttusen* ruokakunta asettui myös Kainuuseen.⁹

Sn. *Gukkojev* alkuperäiskieliseksi muodoksi sopii *Hukkanen*. Sennimisiä tapaa 1500-1600-luvulla Suomen Karjalassa, Savossa ja Kainuussa, joten kostamuslaisen ruokakunan lähtöseutu jää selvittämättä.¹⁰

Sn. *Vadajev* (2 ruokakuntaa) on palautettavissa Muotoon *Vatanen*. Juveliuksen vuonna 1886 tallentaman muistitiedon mukaan Kostamuksen *Vataset* olivat lähtöisin Iisamesta. Tavinsalmen hallintopitäjän Savilahden neljänneksestä, johon myös Iisalmi kuului, mainitaan vuonna 1614 *Vatasen* ruokakunta. Sukunimi puuttuu Tavinsalmen asukasluettelosta vuodelta 1562, joten *Vatasten* voidaan olettaa saapuneen Iisalmelle 1500-luvun jälkipuoliskolla tai aivan 1600-luvun alussa. Epäselväksi täten jää, edustaako toinen Kainuussa vuonna 1580 esiintyvistä *Vatasen* ruokakunnista myöhemmin Kostamukseen asettunutta sukuhaaraa vai Latvajärveen asettuneita *Vatasia*.¹¹

1700-luvun lopulla Kuusamon Heikkilän kylästä mainitaan kaksi *Vatajärvi* –nimistä tilaa, jotka mahdollisesti perusti joko Latvajärveltä tai Kostamuksesta pohjoiseen muuttanut *Vadajevin* (*Vatasen*) jäsen.¹²

Sukunimelle *Budorov* löytyy vastineita Kuolasta, Vienanmeren länsirannikolta, Pohjois-Aunuksesta ja Laatokan Karjalasta. Vuosina 1608-1611 Kuolan linnakkeessa asui *Griska Olova syn Butora*, jonka ilmoitetaan muuttaneen Vienanjoen alajuoksun varrelta Kolmogorin pitäjältä. Vuonna 1588 Selkien pitäjässä asui *Butorka Dedov*; vuonna 1618 Paatenen pitäjässä tiedetään asuneen *Ivasko Butor*. Kurkijoelta mainitaan vuonna 1618 *Butora N*. Samana vuonna Sortavalassa asui *Ignata Butorfz* ja vuonna 1631 Pälkjärveltä on kirjattu *Safka Ivanoff Butora*. Kieretistä mainitaan vuonna 1711 kaksi *Butorinin* ruokakuntaa, jotka ovat ilmeisesti Kuolassa 1600-luvun alussa asuneen *Butoran* jälkeläisiä. *Budorovin* suvun lähtöseuduksi sopivat kuitenkin paremmin joko Laatokan Karjala tai Pohjois-Aunus.¹³

Pumalovin (vuonna 1679 autiona) sukunimi on palautettavissa muotoon *Puumalainen*. Sukunimi on yhdistetty Etelä-Savon *Puumalan* pitäjän nimeen, joka mainitaan kylännimenä jo vuonna 1541. 1600-luvun alussa *Puumalaisia* asui Savon lisäksi Käkisalmen Karjalassa. Käkisalmen läänistä kirjattujen henkilöiden etunimen kirjoitustapa viittaa luterilaiseen alkuperään, joten nimenkantajia voidaan pitää savolaisina siirtolaisina. Myös Kostamuksesta vuonna 1676 pois muuttanut *Pumalov* näyttää olleen savolaissyntyinen.¹⁴

Kuten Munankilahden *Peljujeville*, myös Kostamuksen *Pellejeville* (2 ruokakuntaa) löytyy vastineita Suomen Karjalan, Savon, Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan 1500-1600-luvun sukunimistöä.¹⁵

Sn. *Getejev* on palautettavissa muotoon *Hietanen*. Nimeä esiintyy 1500-luvun puolivälistä alkaen Länsi-Kannaksella ja Savossa. Appellatiivi *hieta* on kuitenkin länsisuomalainen, joten Etelä-Karjalan läntisten pitäjien *Hietaset* ovat todennäköisesti saapuneet Viipurin tienoille Länsi-Suomesta 1200-1300-luvulla. *Hietasia* asui 1500-luvun jälkipuoliskolla ja 1600-luvun alussa Rantasalmella ja Tavinsalmen pohjoisosassa, Savilahden neljänneksen alueella. Kuopiosta tiedetään vuonna 1627 muuttaneen Nurmekseen *Heikki Hietanen*. Mitä todennäköisimmin Kostamuksen *Getejev* oli lähtöisin Pohjois-Savosta.¹⁶

Sn. *Ku.kin* on palautettavissa muotoon *Kuikka(nen)*. 1500-1600-luvulla nimi esiintyi monessa pitäjässä Kannaksella, Laatokan Karjalassa sekä Pohjois-Karjalassa. Savon itälaidalla, Säamingissä, vuodesta 1541 esiintyvä *Kuikan* suku lienee siirtynyt sinne Viipurin Karjalasta. Vuosien 1587-1608 välisenä aikana Säamingistä muutti silloisen itärajan taa kolme *Kuikkasen* ruokakuntaa. Kostamuksen *Ku.kinit* olivat siis mitä todennäköisimmin joko Pohjois-Karjalasta tai Savosta muuttaneita karjalaisia.¹⁷

Kuolleen *Kargojevin* talo ilmoitetaan vuonna 1679 autioksi. *Toisaalta viereisestä Kontokin kylästä mainitaan vuonna 1866 sn Kargujev*. Mikäli kyseessä on sama sukunimi, sen alkuperäinen muoto on ollut *Karhunen*. Kostamuksen *Kargojev* saattoi olla sukua Latvajärven *Kargojeville*. Jos taas Kostamuksen ja Latvajärven samannimiset asukkaat eivät olleet keskenään sukua, ko *Kargojevin* ruokakunnan lähtöalue jää selvittämättä. 1500-1600-luvun lähteissä *Karhuja (Karhusia)* nimittäin esiintyy sekä Suomen Karjalassa että Savossa.¹⁸

(Huom: Edellä vuonna 1866 mainittu Kontokin Karhunen ”Kargujev” muuttanut Vuokinsalmesta Kontokkiin)

Sn. *Nikkijev* (talo oli vuonna 1679 autiona) on palautettavissa muotoon *Nikki (Nikkinen, Nikonen)*. 1500-1600-luvulla *Nikkisiä (Nikkosia)* asui sekä Suomen Karjalassa että Savossa. Jo vuonna 1555 Paltamosta mainitaan *Nikkoisen* ruokakunta, joka puuttuu 1600-luvun alun asukasluetteloista.¹⁹

v. 1700 1700 Kostamukseen oli rakennettu yksi talo lisää, joten sen taloluku nousi tuolloin kahteentoista.²⁰

Myös vuoden 1700 valvontakirjassa kylän nimi mainitaan asussa *Kostomozerskoi*, mikä mahdollisesti edellyttää akuperäiskielistä muotoa *Kostamo*.²¹

Juveliuksen kuuleman mukaan kostamuslaisen *Tiitan* talon asukkaat olisivat tulleet Kivijärveltä ”ennen suurta sotaa”, ts. ennen vuoden 1718 tapahtumia. Kivijärven kylä perustettiin vasta vuoden 1679 jälkeisenä aikana, joten muutto on ajoitettava 1700-luvun vaihteeseen. Kivijärven varhaisimman asutuksen enempää kuin *Tiitan* Talon asukkaiden etnistä taustasta ei ole säilynyt tietoja. Nimi *Tiitta* on muunnelma ristimänimestä *Tiitus* (ven. *Tit*). Nimi ei kuitenkaan todista suvun karjalaisuuden puolesta, sillä Vienan suomalaislähtöisetkin asukkaat joutuivat kasteessa ottamaan ortodoksisia nimiä.²²

(Huom. Mielestäni *Tiitan* talon asukkaat ovat olleet *Lesosia*)

v. 1707 1707 Kostamuksessa miespuolisia asukkaita ei ollut.²³

v. 1718 1718 Sodan tuhojen ja katovuosien takia Kainuun ruokatilanne muodostui kevättalvella 1718 mennessä niin vakavaksi, että majuri Enberg päätti tehdä ryöstoretken Venäjän puolelle. Enbergin johtama retkikunta hiihti rajan yli maalis-huhtikuun vaihteessa ja viipyi Vienassa 22 päivää. Retken jälkeisessä selonteossa Enberg kertoo käyneensä 31 peninkulman päässä rajasta ja poikenneensa vain suurimmat kylät mainiten- Kivijärvellä,, Vuokkiniemellä, Uhtualla, Suopassalmella ja Jyskyjärvellä. Luetelluista kylistä kolme ensimmäistä sijaitsee *Kuittijärvien* rannoilla tai niiden läheisyydessä. Juveliuksen vuonna 1886 *Akonlahdesta*, *Munankilahdesta*, *Kostamuksesta*, *Jyvälahdesta*, *Uhtualta*, *Luusalmesta*, *Nurmilahdesta*, *Alajärveltä* ja *Haikolasta* muistiinkirjoittamat tarinat ”varassotien” julmuuksista ovat yhdistettävissä nimenomaan vuoden 1718 tapahtumiin. Retkikuntaan kuuluneet pienet joukko-osastot näyttävät siis ryöstäneen *Kuittijärvien* seudun lisäksi myös Länsi-Vienan eteläisimpiä kyliä. 1800-luvun jälkipuoliskolle asti elänyt muistitieto epäilemättä dramatisoi tapahtumia kertoessaan vihollisen surmanneen eräistä kylistä kaikki asukkaat. Tarinoiden sanoma lienee tulkittavissa siten, että vihollisuudet vaativat useita uhreja.²⁴

Juveliuksen vuonna 1886 tallentaman muistitiedon mukaan *Ryhäsen* suku oli muuttanut kylään Iisalmelta ”sotien jälkeen”. Nykyään *Ryhäsiä* asuu Savossa, mm. Iisalmella, sekä Pohjois-Karjalassa. Tavinsalmen hallintopitäjän Savilahden neljänneksessä, johon myös Iisami kuului, tiedetään asuneen *Ryhäsen* rukakunta jo vuonna 1614. Vuoden 1694 henkikirjojen mukaan Iisamen pitäjässä asui seitsemän *Ryhäsen* ruokakuntaa. 1500-luvun puolivälissä Ryhäsisistä on tietoja Etelä-Savosta, vuosisadan lopulta ja 1600-luvulta myös Käkisalimesta ja Pohjois-Karjalasta. Käkisalmen läänin alueella esiintyviä *Ryhäsiä* voidaan etunimesä perusteella pitää läntisinä tulokkaina. Sn. *Ryhänen* näyttää siis olevan alkuaan puhtaasti savolainen. *Kostamuksen Ryhäsiä saapui todennäköisesti vuoden 1718 ryöstöretken jälkeisenä aikana.*²⁵

v. 1720 1720 Miespuolisia asukkaita Kostamuksessa oli 5.²⁶

Vuosina 1720-1726 Kostamukseen palasi miespuolisia karkureita 10.²⁷

1720-luvun alkupuolella Länsi-Vienan kyliin asettui ainakin 18 ”karkuteiltä tullutta” *Kostamuksen kymmenestä ”karkurista” kaikki olivat alkuperäisiä kostamunlaisia.* Karkureiksi nimetyt henkilöt olivat mitä todennäköisimmin vainovuosista lähtien piilopirteillä piileskelleitä tai vihollisuuksissa kotitalon menetettyään kerjuulle lähteneitä, mutta sittemmin kotikylään palanneita tai pahimmaksi ajaksi naapurikylään asettuneita länsivienalaisia.²⁸

Vuosina 1720-1726 Kostamukseen Palasi tehtailta 3 miestä.²⁹

v. 1726 1726 Miespuolisia asukkaita Kostamukseen oli 19.³⁰

Vuoden 1726 väestönlaskennassa kylän nimeksi on merkitty Kostomuksena na kostom ozere, ts. Kostamuksen kylä Kostomojärvellä. Vuoden 1726 jälkeen laadituissa venäjänkielisisä asiakirjoissa kylännimi esiintyy vakiomuodossa Kostamuksa.³¹

v. 1793 1793 Kirkossa ja ehtoollisella käyneiden kostamukselaisten luettelo:

Talo 228 Andron Grigoriev (Peksujev ?) 67. v.

Hänen vaimo Jevdokia (Outi) 57. v.

Heidän lapset: Marfa 16. v, Maksim 13 v, Ivan 11 v, Antippa 9 v, Jekaterina 6. v ja Nikita 4. v.

Sisaren lapset Agafia 24. v. Marfa Konanov 16. v. ja Marfa 12. v.

Leski Marfa Minina 48.v.

Hänen lapset: Jaakko 27.v, Kasjan 24. v ja Solomonina 14. v.

Pjort Jemeljanov 23. v.

Hänen vaimo Anna 28. v.

Kodittomat työntekijät: Spiridon 24. v ja Maria 25. v.

Ivan Ananjin 37. v.

Hänen vaimo Jevdokia 31. v.

Jegor Gerasimov 66. v.

Hänen vaimo Marfa 69. v.

Heidän lapset: Jaakko 45. v, Ustjan 36. v, Semeon 33. v, Ivan 25. v ja Marina 11.v.

Jaakon vaimo Stefanita 41. v.

Heidän lapset: Varvara 14. v. (Varvara todennäköisesti Kontokkilaisen Ohvo (Afanasij) Laukkasen puoliso), Larion 8. V, Andrei 4. v.

Ustjan vaimo Domnika 39. v.

Heidän lapset: Aleksei 8. v. ja Grigorij 6. v.

Semeonin vaimo Darja 28. v.

Iivan Andrejev (Vatanen ?) 46. v.

Hänen vaimo Marja 44. v.

Heidän lapset: Afanasij 4. v. ja Trofim 2. v.

Ioakim Andrejev (Vatanen ?) 36. v.

Hänen vaimo Sofja 34. v.

Heidän lapset: Moisei 12. v. ja Ivan 10. v.

Mihail Andrejev (Vatanen ?) 32. v.

Hänen lapsi Varvara 10. v.

Heidän siskon (Andrejev Vatasen ? tytär) lapset:

Marja Panfilova 14. v, Jevdokia 13. v. ja Fedosja 11. v.

Vasili Prokopjev 29. v.

Hänen veljet: Anton 24. v, Zahar 22. v. ja Ivan 20. v.

Hänen äiti (Leski) Jevdokia 45. v.

Hänen vaimo Marfa 27. v.

Hänen lapsi: Ksenja 7. v.

Nikifor Spiridonov (Rugojev ?) 34. v.

Hänen vaimo Darja 31. v.

Heidän lapsi: Jelena 5. v.

Andrej Spiridonov (Rugojev ?) 46. v.

Hänen vaimo Tatjana 46. v.

Heidän lapset: Ivan 12. v, Afanasij 10. v, Jeremej 9. v. ja Paraskeva 7. v.

Ivan Jegorov 34. v.

Hänen lapset: Paraskeva 14. v, Andrej 12. v. ja Aleksei 5. v.

Koditon työntekijä (Leski) Anna Ananjina 61. v.

Andrei Ivanov (Lesonen ?) 34. v.

Hänen veljet Maksim 30. v. ja Pjotr 22. v.

Maksim poika Afanasij 5. v. , Pjotrin vaimo Anna 24. v. ³²

v. 1800 1800-luvun tarkasteltavan alueen savolaisvoittoisimmalta kylältä näyttää Kostamus, josta tietoon on tullut ainoastaan Pohjois- Savosta lähtöisin olevia sukuja sekä yksi ortodoksinen sukunimi. ³³

1800- luvun Kostamuksen asukkaiden sukunimet; Pöksynen, Ryhänen, Tiitta ja Vatanen. ³⁴

v. 1837 Hitaasti elpyi varassodan jälkeen asutus Kostamusjärven rannalla. Lönnrotin käydessä. Kostamuksessa kesällä. 1837 kylässä. oli vain 10 taloa. Näin kertoo Lönnrot nelipäiväisestä oleskelustaan Kostamuksessa:

»Aamulla saavuin (Vuokkiniemesta) Kostamukseen, joka on samannimisen järven rannalla. Siinä oli kymmenen taloa, joista monet hyvin rakennettuja ja kaksi varakasta. Toisessa, Jakon talossa, sanottiin toisen miehistä olevan veneerisestä tartunnasta sairaana, minkä vuoksi valitsin toisen, Mikittä-nimisen, majapaikakseni. Sieltä minua seuraavana päivänä pyydettiin tulemaan toiseen teelle ja sittemmin useita kertoja. Samovaara. - Runoja, satuja, sananlaskuja j.n.e. neljänä päivänä.»

Lönnrotin käynnistä. 1930-luvulle, siis yhdessä. vuosisadassa, Kostamuksen ja sen »versojen» taloluku peräti kymmenkertaistui. Jaakko Rugojev kertoi, että. ennen 2. maailmansotaa Kostamukseen luettiin hieman toistasataa taloa. Asukkaiden määrä. tuona sadan vuoden aikana tuskin aivan kymmenkertaistui, sillä. tällä vuosisadalla suurperheet vähenivät, kun monet perhetyneet pojat erosivat »omaan leipään», rakensivat oman talon - tai saattoivat muuttaa jopa kokonaan pois kylästä.

Kostamuksen kävijät J. W. Juvelius (1886), Louis Sparre (1892) sekä I. K. Inha ja Kusti Karjalainen (1894) eivät kirjoissaan ja matkakertomuksissaan anna selvitystä. Kostamuksen asukasmäärästä., monia muita kiintoisia tietoja kyllä. Merkillistä. on esim. se, mitä Louis Sparrelle ja Emil Wikströmmille oli kerrottu Kostamuksen rahvaasta:

»Vonkajärvellä ja muissakin kylissä. meitä. oli varoitettu Kostamuksen väestä. Väitettiin, että Kostamus oli oikea rosvopesä., ja tätä. väitettä vahvistivat kauheat kertomukset, kuinka matkalaisia tuossa kylässä oli kadonnut omituisella tavalla tietymättömiin.»

Kostamus osoittautui kuitenkin mainettaan paljon paremmaksi. Vonkajärvestä Kostamukseen saavuttuaan Sparre ja Wikström majoittuivat -kuten Sparre päivä kirjassaan sanoo -: suureen ja komeaan Miiitrein taloon, ja saivat rauhassa tehdä taiteilijantöitään tuossa vilkkaassa, elävässä eramaakylässä.³⁵

v. 1850 Vuonna 1850 oli Kostamuksessa 155 asukasta ja 18 ruokakuntaa.³⁶

v. 1850. 16 ruokakuntaa 155 asukasta.³⁷

v. 1858 1858 Kostamuksessa miesten lukumäärä 88 ja työntekijöitä (naisia) 85.³⁸

v. 1866 1866 Kostamuksessa miesten lukumäärä 78 ja työntekijöitä (naisia) 88. Lähti pois 11 (kuollu tai muuttanut). Taloja oli 30, piharakennuksia 55, hevosia 13, lehmiä 61, lampaita 115 ja veneitä 41.³⁹

Kostamuksen osalta hiljattain julkaistu kylän asukasluettelo vuodelta 1866. Kostamuksessa oli tuolloin 166 asukasta, jotka kuuluivat 27 perheeseen. Kylän suurin, Pöksysen suku käsitti 16 perhettä, joihin kuului 97 henkilöä. Vatasen suvun viidessä talossa asui yhteensä 34 henkilöä. Neljään Ryhäsen perheeseen kuului yhteensä 19 henkilöä. Vuonna 1866 suomalaislähtöisten sukujen jälkeläiset muodostivat valtaenemmistön (90,3 %) kylän kaikista asukkaista.⁴⁰

Rekryyteistä:

Rekryytit tiesivät aina etukäteen minä vuotena heidät otetaan sotapalvelukseen. Palvelusaika oli silloin 25 vuotta ja sen vuoksi miehet pakenivat metsiin. He rakensivat siellä metsäpirttejä, kalativat ja metsästivät. Kun vaimot kävivät heidän luonaan, pariskunnilla syntyi lapsia.

Lapset tuotiin kylään ja he sulautuivat yhteen suureen perheeseen, karkureiden veljien ja muiden sukulaisten nimiin. Näet henkikirjoitus tapahtui vain silloin tällöin, useamman vuoden väliajoin.

Eläntä-Vuoran ja Vatalan puolen takana olivat suuret suot, jotka antoivat Kenttijärvelle päin. Siellä luonnon nurmilla miehet niittivät heinää kylissä oleviin kotitaloihin.

Miehet piileskelivät metsissä noin seitsemän vuotta. Sen jälkeen, iän kartuttua ei ollut enää pelkoa joutua sotaväkeen.⁴¹

Kostamuksen alueen maataloudet luovutettiin paikallishallinnon alaisuuteen 12.11.1866.

Korkeimman valtion neuvoston mielipiteen perusteella 18.01.1866 on suoritettu talonpoikien luovutus valtion Argankelin läänin, Kemin kihlakunnan, mm. Kostamuksen erillinen maatalousyhteisö 2:sen maailman alueella yhteisiin maakuntiin, kihlakuntiin ja myös paikallisiin laitoksiin.

Luettelosta tulee ilmi:

1. 12.11.1866 Kostamuksen yhteisössä – luettelossa väestölaskennan mukaan on kyliä 8, niissä taloja 153, miehiä 413, naisia 450, lukemisen aikana paikalla oli miehiä 465, naisia 502.

2. Yhteiskunnallisia rakennuksia ei ole.

3. Palon sammuttamis välineitä ei ole.

4. Kassassa summa – yhteisiä ja kerättyjä – 80 rup 36 kop.

5. Leivän myynnistä yhteisön rahat 39 rup 6 kop – yhteensä 119 rup 42 kop, rahat kaikki täydellisesti kassassa

Puuttuu:

Palkkarahoja 1 puolelta vuotta

a) maakuntien yhteisiä palkkarahoja 898 rup 36,5 kop

b) vakuutus palkkioita palolaitoksen omistusta 29 rup 55kop.

c) kansalta kerätty 740 rup 89,25 kop.

d) metsäveroja 70 rup 37 kop

e) tänä vuonna ei ole kerätty vero rahoja, joita olisi pitänyt kerätä 1 puolelta vuotta 50 kop henkilöltä 101 rup 11 kop

Yhteensä 1840 rup 29,5 kop.

6. Leipää ei ole kerätty, kaikkiaan 13146 rup 68 kop

7. Kauppaa, myymälää kylässä ei ole

8. Yhteistä leipäkauppaa yhteisöllä ei ole

9. Yleisiä tuloja ei ole

10. Yleisiä ja virallisia veroartikeleja ei ole

11. Yöpymispaikkaa kulkijoille yhteisöllä ei ole, sen ylläpitoon ajotaan kerätä 70 rup.

12. Säästö- ja apukassoja ei ole.

13. Maatalousopistoa yhteisöllä ei ole.

14. Rokotusvälineitä on vain 1

15. Käsiteltyjä asioita 15, papereita 9

16. Kirkkoa yhteisöllä ei ole, puisia tsasouneja 3, yksi Kontokissa ja kaksi Akonlahdessa.

17. Kostamuksen kylän paikallishallinnon yhteistä omaisuutta

a) Imperattorin Aleksander 2 potretti

b) pala mustaa vanhaa verkakangasta

18. Yhteisön keräys talonpojilta Kostamuksen kyläyhteisössä, tänä vuonna aiotaan kerätä 881 rup 16 kop

tarkemmin:

a) Yöpymisasemien ylläpitoon 371 rup 70 kop

b) Palkkojen maksuun virkailijoille 105 rup

c) kirjurin ja muihin toimistotarpeisiin paikallishallinnolle 82 rup

d) Kirjurin ruokaan 72 rup

e) Asunnon vuokraamiseksi paikalliselle papin apulaiselle 5 rup 52 kop

tsasouna 20 virstaa.⁴²

v. 1887 No:7 Selonteko Kontokin kunnan, Kemin läänin vanhimman antamia, hänen osallistumisestaan kaupankäynti-istunnossa Kostamuksessa 28.01.1887.

Kostamuksessa on 2-kerroksinen kyläkauppa, maitoa myytävänä. Se on sijoittunut erilliseen rakennukseen, siihen liittyy kellari, vierellä varasto, missä säilytetään tavaraa, alhaalla kauppa. Sisäänkäyntejä kaksi, kaupan omistaa talonpojan vaimo *Ekaterina Miihkalintyttö Peksujeva*. Myymälässä on itse emäntä. Myymälä toimii alkaen 27.12.1886.

Kaupan määrittely (luokittelu) ei ole määrääjää. Myymälässä myydään teetä, sokeria, erillaisia nauhoja, turkiksia, ym. (lailla sallittua)

Vuositulo on 280 ruplaa

Puhdas voitto 80 ruplaa.

Läänin vanhin Nukutjeff.⁴³

- v. 1890 Vuoden 1890 rippikirjassa esiintyvät *Kontokin kunnan Kostamuksen kylän* asukkaiden sukunimet ja niiden suomenkieliset vastineet.
Andrejev 9 henkilöä
Lezev/Lesonen 13 henkilöä
Peksujev/Pöksynen 177 henkilöä
Rugojev/Ryhänen 39 henkilöä
Vadajev/Vatanen 64 henkilöä
Yhteensä 302 henkilöä.⁴⁴
- v. 1894 No: 10 Poliisipäälikön ilmoitus läänin vanhimmalle huonosta teitten kunnosta Joulukuu v. 1894:
Ajaessani työasioilla Vuokkiniemestä Kostamukseen minä huomasin, että tietä talvi kulkua varten ei ole vielä ollenkaan valmistettu, pitää matkustaa kapeaa kivikkoista tietä, myös järvellä ei näy yhtään merkkiä, sen takia siellä voi yöllä eksyä, ei tiedä missä tie kulkee. Huomautan teitä tällaisesta epäjärjestyksestä, pyydän heti antamaan määräyksen kunnostaa tiet, ja toimenpiteistä ilmoittamaan minulle. Myös tie ei ole valmis Kontokin ja Akonlahden välillä, minä olen pyytänyt polkemaan nämä tiet ja ilmoittamaan minulle. Olen monesti pyytänyt sen tekemään (sekä kirjallisesti että suullisesti), mutta sitä ei ole tehty. Sen takia teidän pitää määrätä, että kaikki määräykset on täytettävä määräaikaan, korjattava kaikki epäkohdat.
Poliisipäälikkö.⁴⁵
- v. 1904 v. 1904 Akonlahden papistolta saamani virallisen tilaston mukaan oli Akonlahden seurakuntaan kuuluvien kylien talo- ja asukasluku seuraava: Kostamus 48 taloa, 367 asukasta.
- v. 1908 No:11 Asiakirjoista Kemin osaston Argankelin kristittyjen Belomorki – karjalan veljeskunnan istunnosta:
Veljeskuntaan jäseniksi hyväksytyt Kontokin ja Kostamuksen opettajat 16.11.1908.
Kuultu: Kontokin maatalousopiston opettaja Aleksander Jakovlevitsh Bystrovin 15.10.1908
Hakemus No: 16. (ottamista) hyväksymistä (liittymistä) jäseneksi, ja 4 / Kostamuksen maatalousopiston opettaja Vaseli Smelovin 25.10.1908. Hakemus No: 29 hänen hyväksymistään veljeskunnan jäseneksi.
Tiedonanto: Veljeskunnan jäseneksi voi liittyä täysikäinen molempia sukupuolia oleva henkilö, kristitty (sääntö §6), jäseneksi liittyneeksi luetaan henkilö joka maksaa, vähintään 1 ruplan, jonka on määrännyt veljeskunta, arvonimen mukaan, (sääntö §8). Karjalassa asuvat opistojen ja koulujen oppilaat voivat liittyä varsinaisiksi jäseniksi. Asetuksen mukaisesti (sääntö 10§) he ovat samanvertaisia veljeskunnan jäseniä.
Ilmoitus: Kontokin ja Kostamuksen opettajille, että heidät on hyväksytty Karjalan opistojen opettajina veljeskunnan jäseniksi.⁴⁶
- v. 1910 Voaralta Kelloniemeen päin oli yksinäisellä paikalla Huttuniemessä Kostamuksen kyläryhmän venäläinen koulu, joka oli rakennettu talkoilla vuoden 1910 paikkeilla. Ensimmäiset kolme talvea siinä opetti muuan Titov niminen, sitten 1. maailmansodan aikana opettajaksi tuli Vuokkiniemestä Petri Joakonpoika Remsu.⁴⁷
- Koulurakennus oli hyvä, ja sen yhteydessä oli asuntola Kelloniemessä, Okahvanaisen Vasselein vanhassa talossa Nasarien talon takana.⁴⁸
- v. 1913 Karjalan Missionerin (munkin) päiväkirjasta – hänen käydessä Kostamuksessa 07.12.1913
Kun minä menin kirkon kynnyksen yli, se oli täynnä kansaa. Kirkon köyhyys oli äärimmäistä, johon vähän ihmisten ollessa siellä. Ikonien hylly (pöytä), neljää ikonia pitävä äärimmäisen alhainen rakennelma Tsaarin portista.
Yksi kynttelikkö koko kirkossa, se vain 6 - 8 kynttilälle. Oikealla puolella ikoni stasista – Jeesuksen pelastajan - ja pyhän Nikolain Ikonin - edessä oli nauloilla kiinnitetty valkoinen lauta, karkea – joka oli tarkoitettu toimia kynttelikkönä. Pyhällä pöydällä oli kaksi ristiä. Maton tilalle oli

levitetty paperi. Seinät oli koristettu pienillä vanhoilla ikoneilla, se oli kaikki mitä oli kirkossa (pyhäkössä).

Koululaiset – paikallisesta koulusta – ottivat vastaan kaikkivaltiaan laulaen “arvokkuus” sisäänkulkue.

Valtias oli omistanut Jumalanpalveluksen pyhälle Nikolaille, sen jälkeen lapset kuulusteltiin Jumalan lain oppimisesta, erikoisia tuloksia tiedoista ei ollut, varmasti olivat peloissaan arkkipiispan edessä.

Siellä läsnäolija oli ehdottanut opettaja Onissima Jegorovinpoika Sitofia yhdeksi parhaimmista opettajista Kemin kunnan ministeriön kouluista.

Aikuisista harva tunsivat virsiä, suhtautuivat siihen tynesti. Kysyttiin onko jotain sanomista hengellisissä asioissa, ensin luultavasti, eivät ymmärtäneet kysymystä, sillä vastasivat, että heillä kylässä on yksi hullunpuoleinen. Sen takia täytyi toistaa kysymys, sekeämmin, (sillä puute oli äärimmäinen: keskuspyhäkön kaukaisuus, myös papin, äärimmäinen köyhyys kirkossa) Sen jälkeen viimeisissä riveissä istujat alkoivat liikehtiä, tuli ilmi, että haluavat jotain sanoa. Miehet ilmoittivat "emme halua mistään puhua". Naiset sanoivat "miksi ette sano, miksi olette vaiti, oli yli 40 rup rahaa, miksi ei tehdä remonttia", (Miehet olivat ilmeisesti tuhlanneet rahat). Muuta vakavampaa tai huolestuttavaa yhteisö ei voinut sanoa.

Lopuksi – Valtias ehdotti kaikkia hengellisen elämän elvytykseksi, joka juhla käydä rukoilemassa omassa temppelissä, opettaa oppilaiden kanssa laulamaan ja lukemaan, siunata jokaista ja antaa jokaiselle pyhäkuvaus, lukutaitoisille – luettavaa.

Jumalanpalveluksen jälkeen meille keitettiin perunoita, järjestettiin päivällinen. Meidän pöydän ympärille kokoontui joukko eri ikäisiä ihmisiä. Meille ei annettu rauhaa syödä, vaan asukkaiden uteliaisuus ylitti vaatimattomuuden. Mahdollisuuden tullen, minä poistuin.⁴⁹

v. 1914 Muistan miten 1914 kun alkoi ensimmäinen maailmansota, kylän miehet keräyvyttiin ta jotai juteltih sovasta. Kylän rahvas oltih suruissah kun miehiä kutsutittih sotaväkeen. Jotka ei joutuneet sotaväkeen, niin ne menivät Muurmannin radalle ratatöihin. Sinne meni myös naisia. Kylään jäi vanhuksia, naisia ja alaikäisiä nuorukaisia. Kylässä jo muutamia vuosia oli toiminut neliluokkainen kyläkoulu venäjän kielellä. Kun sota alkoi, koulu lakkasi toimimasta ja meillä lapsilla ei ollut missä opiskella. Silloin me poikaset talviaikana pyysimme meccäkanvoja ansoilla ja jäniksijä lankapetloilla.⁵⁰

Ennen ensimmäistä maailmansotaa Kostomuksen kyläkoulun opettajana toimi Dionissii Jegorovits Titov, kotoisin Arkangelista. Hän häipyi sodan meiskeisiin. Kehuttiin, että oli hyvä opettaja.

Vuonna 1918 Kostomuksen kylässä koulu alkoi toimia uudestaan. Opettajaksi oli tullut venäjänkielisen koulutuksen saanut Lukka Melentjev, Akonlahden kylästä kotoisin. Silloin kylän lapset taasen alkoivat opiskella ja opiskeltiin kevättalveen asti, rnutta kesken jäi se oppivuosi,

Kostomuksen kylässä oli hyvä koulutalo, mutta »otrjuatavuotena», syksyllä 1918, siinä koulun luona kayttiin sotaa valkosuomalaisten kanssa, niin koulu meni epäkuuntoon.

Koulunkäynti oli hyvin hajanaista. Sellaiset oli ne ajat. Jos koulut yrittikin toimia, niin milloin siellä opetettiin, milloin ei. Elämä ei ollut vakiintunut. Noina Otrjuata-vuosina oliko kylässä minkäänlaista hallintoa vai ei? Sitä. en muista.

Alkoi toimia koulu suomen kielellä. Koulusivistyksen saanutta opettajaa ei ollut, vaan kylässä oli lukutaitoinen Palaga Rugojeva (Miikkulan leski), joka alkoi opettaa lapsia lukemaan ja kirjoittamaan. Koulua pidettiin kylällä, Hilattalan veljeksien vanhassa talossa. Ei se opiskelu siihen aikaan hääviä ollut, vaan seki oli hyvä kun ei ollut parempaa.⁵¹

v. 1917 Lokakuun Vallankumous Venäjällä sekä Suomen itsenäistyminen v.1917.

v. 1918 Kostomuksen kylässä oli hyvä koulutalo, mutta »otrjuatavuotena», syksyllä 1918, siinä koulun luona käytiin sotaa valkosuomalaisten kanssa, niin koulu meni epäkuuntoon. Sinä talvena valkosuomalaiset sotajoukot tultih Karjalah, Suomeaan suurentamaan. Kemiin heitä kun ei laskettu,

niin he majoittuivat Karjalan rajakyliin ja myös Kostomukseen Karjalaisista järjestynyt aseellinen sotilasryhmä, jota sanottiin Otrjuataksi, alkoi häätää suomalaisia pois Karjalasta. Syksyllä 1918 oli ensi kerran sota Kostomuksessa. Kovasti ammuttiin ja kaatuneita oli kummallakin puolen. Suomalaiset ajettiin pois, vaan tämä Ortjuata pysyi koossa 1919 syksyyn asti. Vasta sen jälkeen Kostomuksen miehet kerääntyivät koteihinsa ja kylässä alkoi olla työväkeä. Kylässä kynnettiin ja kylvettiin, metsästettiin ja kalastettiin.⁵²

Kansalaissodan ja ulkomaisen intervention vuosina Kostamus joutui monesti taistelutantereeksi. 1918 syksyllä Leso-Risto ja Nikolai Rugojevin johtama osasto tuhosi täällä miltei viimeistä miestä myöten Malmin retkikunnan jättämän varuskunnan.⁵³

Panfilov eteni Kostamukseen 22.9.1918. Taistelussa kaatui 15 suomalaista, joista ylimpänä jääkäriluutnantti Jussi Väisänen. Myös Perov saapui Kostamukseen matkalla kasvaneine joukkoineen ja 25.9. nämä torjuivat yhdessä suomalaisten Vuokkiniemeltä käsin tekemän takaisinvaltausyrityksen.⁵⁴

v. 1919 Kostamuksen alakoulu:

Johto: Mikko Rodionoff ja Timo Arhipoff.

Opettajat: 1919-20 Anna Sorin, kevätkauden, Salmi,
1920-21 Helena Hiekkaharju, Sortavalan mlk.⁵⁵

Niinä vuosina kylässä toimi koulu suomen kielellä. Ensimmäinen koulusivistyksen saanut opettaja oli Santeri Kaipainen. Sitten sen perästä opettajana oli Juho Fokin ja Palaga Borisova. Sen jälkeen oli Aleksii Jevsejev. Nämä opettajat osallistuivat aktiivisesti nuorisjärjestön työhön. He auttoivat nuorisoa järjestämään ohjelmallisia illanviettoja ja ohjasivat opiskelupiirejä.⁵⁶

v. 1920 Elämä ei ollut vakiintunut. Noina Otrjuata-vuosina oliko kylässä minkäänlaista hallintoa vai ei? Sitä en muista. Vuonna 1920 Kostomukseen perustettiin kyläneuvosto ja sen puheenjohtajana oli Koivajärvestä *Lesosen Iivanan poika, taisi olla Jyrki*, mutta en varmaan muista. Sihteerinä oli *Lari Vatanen*. Ajat oli silloin vielä sekavat ja se puheenjohtaja läksi siitä pois ja sihteeri jäi siihen yksin. Ja sitten jonkun ajan perästä kerättiin kylän kokous ja sihteerikin pyysi siitä pois, eroa sihteerin hommasta. Ja niin ollen ne kylän asiat muistaakseni jäi *Melentjevin Nasariella*, mutta en ole siitä aivan varma.⁵⁷

v. 1921 Jostain Tunkuan perältä pieni kulakkiryhmä suomalaisten avustamana alkoi järjestää kapinaa neuvostovaltaa vastaan. Suomesta oli solutettu aseita ja aseistettuja kapinanjohtajia ja komennuskuntaa. Syksyllä 1921 Kostomuksen kylään tuli aseellinen ryhmä noita kapinanjärjestäjiä ja esittivät kylän miehille että on yhdyttävä tähän sakkiiin tai... Ei uskallettu sanoa vastaan kun tiedettiin että mitä siitä seuraa. Sinä syksynä alkoi sitten se niin sanottu kesselisota. Joku sata ryysyläisiä ja talonpoikia suomalaisten komentamana kesseli selässä lähetti kapinaan. Tammikuussa 1922 Kiimasjärvellä heille annettiin murskaava isku, silloin kapinoitsijoille alkoi yleinen pakokauhu. Kapinanjohtajat koittivat ajan kaikki kylän rahvaan sinne Suomeen. Veivät kaikki hevoset, mutta rahvasta kaikkia ei ollut aikua ajamaa kun pakoh oli kureh. Kostomuksen kyläh jäi paljon vanhuksia, naisia ja nuorta väkeä. Osa Kostomuksen miehistä, kapinaan pakotetuista, meni metsään piiloon ja sitten kun puna-armeija oli kylässä, niin ne miehet tulivat koteihinsa.⁵⁸

Vuosien 1918-22 levottomuuksien aikana pakeni Vienan-Karjalasta n. 10 000 evakkoa Suomeen. Näinä aikoina (pää?)osa Peksujeveistäkin tullut maahamme. Evakoista kertoo liitteenä oleva Kainuun Sanomien artikkeli (27.1.2000).⁵⁹

1917-22 Retkikuntalaisten tuho

Tällaista siis kuului Kontokin, Kostamuksen ja Kenttijärven kylistä. Sama koston henki leijaili kaikissa niissä kymmenissä kylissä missä, tahi minkä kautta, legioonalaiset kulkivat.

Retkikunta oli sirotellut eri kyliin miehiä, minne ryhmän, minne kaksi. Nämä etuvartioiksi sijoitetut rekikuntalaisryhmät tulivat poikkeuksetta kaikki tuhoetuiksi.

Legioonalaiset tiesivät tarkalleen jokaisessa kylässä retkikuntalaisten majapaikat ja miesvahvuudet. He saartoivat yön aikana sen rakennuksen, missä retkikuntalaiset majailivat ja avasivat tulen, jolloin retkikuntalaiset hätäntyneinä juoksivat surmansuuhun. Useimmassa tapauksessa kävi niin, että ei päässyt ketään elävänä. Kaikki tulivat ammutuiksi.

Esimerkkinä mainitsen tässä hyvin tuntemani *Kostamuksen kansakoululla* loukkuun joutuneiden kahdenkymmenen ylioppilaspojan tuhon. Tässäkin tapauksessa legioonalaiset, monet paikkakuntalaisina, tunsivat olosuhteet hyvin. Koulurakennus, jossa retkikuntalaiset majailivat, oli järven niemessä. Legioonalaiset vetivät sotilasketjunsia niemen poikki läheltä koulua aamuyöllä, ja avasivat konekivääri- ja kivääritulen, jolloin syntyi pakokauhu.

Oven kautta ulos tulleet ammuttiin portaissa, ikkunoiden kautta pakoon yrittäneet ammuttiin pihaan. Jääkäri vänrikki Väisänen, ”Pikki-Jussi”, yritti veneellä lähteä karkuun, mutta hänet ammuttiin veneeseen. Toisella veneellä pääsi pakoon järven yli kolme poikaa, heistä yksi haavoittuneena.

Paria viikkoa ennen tätä hirvittävää tapausta olin näiden poikien luona koululla yötä. Näin silloin hyvin merkillisen unen, joka antoi aamulla aiheen pojille huomauttaa, että olisivat hyvin varuillaan, pitäisivät vahtia ja olisivat valppaita kaiken varalta. Yllä mainittujen poikien joukossa oli mm. kirjailija Linnakosken poika.

Kaikkialla siellä, missä legioonalaiset kulkivat, jättivät he näkyviin verisiä jälkiä. He kyvivät kuolemaa. Olen keronut minulle lähimmät tapaukset, tuntenut murhatut henkilöt ja tuntenut myöskin murhatyön tekijät.⁶⁰

v. 1922 1922 tammikuussa Toivo Antikaisen hiihtojoukko hääti täältä uudemman kerran kutsumattomat vieraat.⁶¹

Antikaisen punasuomalainen hiihtojoukko ajoi sissit Kontokista ja **punaisten pääjoukko tuli** Luvajärvelle 1.2.1922, **Kostamukseen 2.2.**, Vuokkiniemelle 4.2. ja Ponkalahteen 5.2. Ponkalahtella Metsäsissirykmentin III pataljoonan 3. komppania jäi kokonaisuudessaan vangiksi, kun muut joukot olivat paenneet ja unohtaneet komppanian nukkumaan. Sissit saivat asemat pystyyn Aijonlahdelle, jonne Kostamuksesta Suomeen paenneet sissit tulivat mukaan sotimaan ja torjuivat Antikaisen hiihtijoukon siellä.⁶²

No: 21 Värväys Suomeen

Nimiluettelo talonpojista Kostamuksen kylästä jotka oli värvätty tai paenneet rajan taakse.

Sukunimi	nimi	isännimi	ikä	merkintöjä
1. Lesonen	Prokopij	Iivananpoika	18	mobilisoitu,
			värvätty	
2. Vatanen	Aleksei	Nikiforinpoika	32	"
3. Rugojev	Nikolai	Timofeinpoika	26	"
4. Järvisalo	Urho		28	"
5. Peksujev	Artjo	Nikolainpoika	49	"
	6. Lesonen	Aleksi		31 värvätty, hevonen mukana
7. Rugojev	Artjo	Timofeinpoika	49	"
8. Laukkanen	Aleksei	Grigorinpoika	42	ei tiedetä
9. Peksujev	Kasjan	Arteminpoika	53	värvätty, hevonen mukana
10. Peksujev (nimi ei tarkka)		Jegorinpoika	52	"

11. Peksujev Ivan	Jegorinpoika	45	"
12. Peksujev Semjon 1	Jegorinpoika	41	"
13. Peksujev Semjon 2.	Jegorinpoika	31	värvätty
14. Peksujev Jaakko	Ivananpoika	19	"
15. Peksujev Feodor		20	punaiset murhasivat Kostamuksessa
16. Vatanen Trofim	Marttinanpoika vangiksi	32	otettu punaisten Kiimasjärvellä
17. Peksin Ivan	Nikiforinpoika	18	värvätty, hevonen mukana
18. Peksin Feodor	Ivananpoika	22	värvätty
19. Peksin Andrei	Tihoninpoika	38	ei tietoja
20. MelentjevNazar	Prokofjinpoika	36	värvätty, hevonen mukana
21. Peksin (nimi epäselvä)	Maksimipoika	31	värvätty
22. Peksin Karp	Maksimipoika	26	"
23. Peksujev Jefrem	Maksimipoika	24	"
24. Peksujev Maksim	Martinanpoika	35	"
25. Vatanen hevonen	Anisim Martinanpoika	35	värvätty, mukana
26. Vatanen Feodor	Martinanpoika	37	värvätty
27. Vatanen Timofei	Martinanpoika	24	"
28. Vatanen Martin		55	värvätty, hevonen mukana
29. Vatanen Prokopij	Martinanpoika	18	värvätty
30. Vatanen Nik...	Stepaninpoika	18	"
31. Vatanen Feodor	Vaselinpoika	26	"
32. Vatanen Jaakko	Maksimipoika	24	vapa ehtoisesti karkasi Suomen puolelle
33. Vatanen Ivan	Vaselinpoika	35	mobilisoitu
34. Peksin Feodor	St.....poika	35	värvätty
35. Peksin Nazar	Feodorinpoika	36	värvätty, hevonen mukana
36. Vatanen Artem	Vaselinpoika	31	ei tietoja
37. Peksujev Artem		24	värvätty
38. Peksim Mark	Ivananpoika	32	vallankumous-komitean jäsen
39. Peksin Filipp	Ivananpoika	26	värvätty
40. Peksin Mark	Stafeinpoika	19	"
41. Rugojev Jegor	Arteminpoika	21	"
42. Rugojev Vaseli	Arteminpoika	37	"
43. Rugojev Ivan	Arteminpoika	39	mobilisoitu
44. Rugojev Ivan	Antipinpoika	28	"
45. Rugojev Andrei	Antipinpoika	28	värvätty, hevonen mukana
46. Rugojev Grigori	Ti...poika	22	mobilisoitu, mutta me otimme hänet vangiksi

			Ponkalahten kylässä.	
47. Peksev	Petri	Stahveinpoika		
48. Peksujev	Filipp	Stahveinpoika	22	omasta tahdosta
49. Peksin	Ivan	Stahveinpoika	26	mobilisoitu
50. Peksin	Petri	Vasilinpoika	28	"
51. Peksujev	Stepan	Kirilänpoika	18	värvätty, hevonen mukana
52. Peksujev	Karpp		37	"
53. Peksujev	Feodor	Ossipanpoika	26	"
54. Peksin	Vaseli	Timofeinpoika	28	mobilisoitu
55. Peksujev	Stahvei		41	"
56. Jevsejev	Terentij		41	"
57.			19	ei tietoja
58.			41	ei ole tietoja missä on
59. Peksujev	Jaakko	Nik....poika	41	ei tietoja missä mobilisoitu
09.02.1922				

Antakaa Kontokin vallankumous komitealle (Sukunimi ei tarkka).⁶³

Vuosina 1922-23 Kostomuksen kylään perustettiin nuorisojatseikka (solu). Tämä solu alkoi toimia ahkerasti, järjestettiin ohjelmallisia illanviettoja. Nuorison keskuudessa harrastettiin urheilua, opiskelua ja niin pois päin.

Silloin kylässä klubia ei vielä ollut. Iltamia pidettiin koululla. Tanssiaisia ja kisoja pidettiin kesäaikana jopa riihissäkin ja kylän taloissa. Siellä Ortjon Jyrki kun alkoi haitaria soittaa, niin pojat pyörivät katrillia niin että töminä kävi ja tyttöillä ne leveät kossonhelmat liehuttih melko korkiella. Silloin jo tanssiakin tuherrettiin, vaan piirileikkiä ei unohettu. Kun oli aikansa pyörity katrillia, niin alettiin piirileikki ja laulettiin:

Nuorisojärjestön työ kylässä vilkastui. Kesäaikana järjestettiin urheilua. Urheilukenttä oli Valkiesella vuoralla ja pyhinpäivinä sinne keräytyi paljon ihmisiä. Nuoriso urheili ja vanhemmat jutteli juttujaan ja katsoi urheilijoita. Iltaisin oli ohjelmallinen illanvietto ja tanssiaiset.

Kerran kostomukselaiset miehet sekä naiset päättivät että Vuorasalmen yli rakennetaan yhteisvoimin silta. Ja se rakennettiin, vaikka ei se työ aivan pieni homma ollut. Salmi oli yli sata metriä leveä ja neljä metriä oli syvyyttä. Siihen piti vetää hirsia ja salvaa useita arkkuja, täyttää ne kivillä ja sahata käsipelillä siltapalkit. Kaikki se tehtiin yhteisvoimin. Nuorisojärjestö järjesti talkoita ja otti tuohon suureen työhön ahkerasti osaa.⁶⁴

v. 1924 Vuosina 1924-25 kylään kotiutui jo paljon rahvasta. Toivat hevosia tullessaan. Piirissä toimi osuuskassa, joka hommasi hevosia talonpojille. 1926 kun Riinuojärveen ja Piesunkiin avattiin metsätyöt ja vähän myöhemmin Kenttijärvelle, niin silloin Kostomuksesta oli metsätöihin läksijöitä.⁶⁵

v. 1925 Vuonna 1925 Vuorasalmessa ei ollut vielä siltua, venehillä käytih Vatalah ta Vuoralla. Salmi oli melko leveä. Sitten yhestä tuumin koko kylä ryhtyi sillan luajintah ja niin valmistui hyvä silta. Heposillakin ajettih sitä siltua myöten ja olis voinut vaikka autolla ajua. No ei ollut autoja eikä mitä muuta kulkuvälinehtä. Heposet, venehet ta sukset vain. Niin oli ihmiset totuttu elämäh.

Kostomukselaiset osasi tehdä kaikenlaisia töitä, mutta ei läheskään kaikki olleet venemestareita enempää kuin hyviä suutareitakaan.

Kuuluisa venemestari oli Suuri Simana Ahvenjärveltä ja Vatalassa oli Vata-Miihkali ja Vata-Vasseli, molemmat yhtä hyviä venemestareita. Kylän kuuluisin suutari oli Ortjon Jyrki, joka oli kylän paras pelimannikin. Kylässä tehtiin työtä, mutta oli siellä muitakin menoja. Järjestettiin pessotoita, joissa kisattiin katrillia, tanssittiin ja leikittiin.⁶⁶

Vuosina 1924-25 kylään kotiutui jo paljon rahvasta. Toivat hevosia tullessaan. Piirissä toimi osuuskassa, joka hommaasi hevosia talonpojille. 1926 kun Riinuojärveen ja Piesunkiin avattiin metsätyöt ja vähän myöhemmin Kenttjärvelle, niin silloin Kostomuksesta oli metsätöihin läksijöitä. Hyvät hevoset ja riskit työperheet, ne oli huomattuina metsätyömaalla kuten Puavilaisen Marttinan perhe, Prokkosen Hilipän, Huotarin Nasarien perheet ja Vuara-Huotarin pojat ja tytöt sekä myös Onissiman pojat ja tytöt toisten mukana ja monia monia toisia perheitä. Kostomukselaiset kävivät myös rahdin ajossa Kemin tiellä.

Usein noin parin viikon kuluttua suovattana (lauantaina) ajettiin kotiin metsätöistä. Silloin joka talon kylystä savu tuprahteli. Saunottiin ja levättiin ja pyhänäpäivänä kisapirtissä katrillia pyörittiin. Viinaa silloin kylässä ei ollut. Eikä sitä kukaan kaivannutkaan. Silloin meilä ei juotu viinaa.

Näillä metsätyömailla työt jatkuivat useita vuosia ja tienestit nousivat tavallisen hyväksi. Niin että totta se elämässä ei ollut moittimista. Metsätyömailta tuotiin ruokatavaroita kuormittain ja Kemistä käytiin vaatteita, jalkineita ja toisia tavaroita, joita silloin kylän kaupoissa vielä ei ollut. Metsää ajettiin silloin vain talvella. Keväällä me kävimme uittotöissä Riinuo- ja Piesunkijovella, myökin Kenttjovella.

Kesällä heinäntekoaikoina ja viljankorjuuaikana kun kylän väki, heinämiehet, tultih suovattailtoina metsänurmilta, niin veneitä tuli kylää kohti joka suunnalta. Naiset kun soutaa keikutti, niin aivot vaan lotkahteli. Sattui niinkin, että mies soui ja nainen oli perässä. Silloin kyläläiset sanottih, jotta tuossa matkaa »halkiperäveneh». Veneet kun lasi kotirannan valkamoihin, niin silloin oli jo kylät pantu lämpenemään ja niistä savu nousta töllötti. Siinä illalla kuului myös karjankellot ja paimenen soitto.

Pyhinäpäivinä kylän miehet kokoontuivat aina siihen Keskikylälle joko Hilattalan tai Miitrein Karpan talon luo ja joskus sinne Valkieselle vuaralle ja sitten juteltiin menneen viikon töistä ja tapahtumista.⁶⁷

Lönnrotin käynnistä 1930- luvulle, siis yhdessä vuosisadassa, Kostamuksen ja sen "versojen" taloluku peräti kymmenkertaistui. Jaakko Rugojev kertoi, että ennen 2. mailmansotaa Kostamukseen luettiin hieman toistasataa taloa. Asukkaiden määrä tuona sadan vuoden aikana tuskin aivan kymmenkertastui, sillä tällä vuosisadalla suurperheet vähenivät, kun monet perhetyneet pojat erosivat " omaan leipään ", rakensivat oman talon - tai saattoivat muuttaa jopa kokonaan pois kylästä.⁶⁸

v. 1927 Jaakko Rugojevin koulutie on ollut melko mutkallinen. Hän on sitä minulle kuvaillut paikoin hyvinkin yksityiskohtaisesti - lienee huomannut kiinnostukseni tätä asiaa kohtaan.

Jaakko oppi jo pikku poikana lukemaan Suomesta tulleen punakaartilaisen Urho Järvisalon koulussa. Tämä opetus oli tarkoitettu oikeastaan jo lähes aikuisille, lukutaitoa vaille jääneille Suojärven tytöille ja pojille, mutta kun koulua pidettiin Jaakon kotona, niin hänkin saattoi ottaa osansa opista. Oppikirjoja ei paljon ollut, ja luokkataulun virkaa toimitti ladonovi, johon opettaja hiilellä piirteli kirjaimia.

Varsinaisen koulunkäynnin Jaakko aloitti vuonna 1927 Kostamuksessa, jossa hän asui sinne naidun Iro-tätinsä luona. Kostamuksen kouluun oli Suojärveltä matkaa seitsemän kilometria., ei siis voinut ajatella koulunkäyntiä kotoa käsin. Mutta toista luokkaa ei Kostamuksessa ollut. Siksi Jaakko joutui menemään erään toisen Suojärven pojan, Jeysein Ipun eli Juho Vatasen kanssa Kontokkiin toiselle luokalle. Kontokissa oli opettajana Kostamuksessa syntynyt "Pienen Iivanan" tytär Nasto Peksujeva. Hän oli käynyt Petroskoissa opettajaopiston, tullut Kontokkiin opettajaksi ja mennyt naimisiin rajavartioupseerin kanssa. Hänen opettaja-aikansa Kontokissa jäi hyvin lyhyeksi, koska hänen miehensä siirrettiin muualle. Kontokin-vuoden jälkeen koulun-käynti jatkui taas Kostamuksessa. Koulurakennus oli hyvä, ja sen yhteydessä oli asuntola Kelloniemessä, Okahvanaisen Vasselein vanhassa talossa Nasarien talon takana. Opettajistaan Jaakko Rugojev mainitsi erityisesti laheisesta Vonkajärven kylästä kotoisin olleen Aleksei Jevsejevin ja suopassalmelaisen Juho Fokinin sekä tämän vaimon, myös opettajan, Palaka Borisovan.⁶⁹

v. 1929 No:28 Tiedonanto Karjalan A.S.N. Tasavallan Kommunistisen puolueen keskuskomitean puhemiehistön kokouksesta. Kostamuksen kansankokouksen päätöksen hyväksymistä ja myös kirkkorakennuksen luovuttamista punanurkan sijoittamista varten. 29.06.1929.

Kuultiin vanhan kirkon lakkauttamista Kostamuksen kylässä Uhtuan piirissä, myös rakennuksen käyttämistä sivistys ja kulttuurityöhön (Uhtuan piirineuvosto) Asiapaperi No: 110.

Päätettiin:

1. ottaa huomioon kansankokouksen päätös Kostamuksessa 12.05.1929. kirkon sulkemista ja rakennuksen käyttäminen punanurkkana, jonka on vahvistanut Uhtuan toimeenpanevan komitean puhemiehistö 31.05.1929. Kostamuksen kylässä kirkko suljetaan ja rakennus luovutetaan Uhtuan piiriin ja sen toimeenpanevan komitean käyttöön, kun se on kunnostettu käyttökelpoiseksi sijoitetaan siihen punanurkka.

2. Uhtuan piiriin toimeenpanevalle komitealle on annettu kehoitus hävittää temppele, nojaten Kommunistisen puolueen keskus komitean ja Venäjän Sovnarkomin päätöksen No: 39 ja 40 08.04.1929. uskonnollisista yhdistyksistä (Sanomalehti Isvestija No: 96-98. 1929.)

3. Ehdottaa Kansankomitealle Karjalan auton. Sos. Neuvostotasavallalle ja Kom. Puoluekomitealle tehdä luettelo kirkossa olevasta omaisuudesta, kaikki tulee luovuttaa valtion omistukseen.

Puheenjohtaja Jushijev
Sihteeri Artetskyi.⁷⁰

24) Kostamuksen kyläkirkko on päätetty kyläläisten yleisessä kokouksessa 19.05.1929 muuttaa valistustaloksi Päätös syntyi äänin 34-0 (10 henkeä pidättyi äänestyksestä). Vanhoillisten yritys koota voimansa epäonnistui. Valistusrintama sai suuren voiton. – PK 16.06.1929.⁷¹

Ei aivan Kyläsässä., mutta sen lähettyvillä., Prokkolaan mennessä. oli Kostamuksen pieni »kirikkö». Hautausmaa, »kalmismoa», taas oli Kylän ja Jyrkilän välillä. Kostamuksessa vietettiin kahta kirkollista juhlapäivää; ne olivat »sroitssa» eli helluntai ja »Pohrottsa» eli Jumalansynnyttäjän Neitseen Marian kuolonuneen nukkumisen muistopäivä, jolloin »proasnuitih» eli juhuttiin koko Kostamuksessa, ja vieraita tuli lähikylistä. aina Akonlahtea, Vuokkiniemeä., Alajärveä. ja Luvajärveä myöten.⁷²

Kostamuksen kylässä oli vanha kirkko, pappia siellä ei ollut. Ennen sinne oli käynyt pappi Akonlahen kylästä vihkimässä nuoria pareja ja muita rukoushetkiä pitämässä. Nyt nuoriso tahtoi muuttaa sen kirkon klubiksi. Siitä kamppailtiin kauan, lopulta kylän vanhempi väki suostui siihen ja kirkosta tehtiin klubi. Yhteisin voimin siihen rakennettiin uusi katto, ovet ja yleensä se kunnostettiin klubiksi. Kaikki kylän miehet auttoivat nuorisoa. Klubissa alettiin toimia, järjestettiin maksullisia illanviettoja, saatiin varoja, joilla ostettiin klubiin haitari ja muuta kalustoa.⁷³

Kontokin ta piiriin muijen kylien kaikki yksityisviljelijät liittytti kolhoosiloih vuosina 1929 -1931. Kontokin kolhoosilla annettih nimi... ”Toukokuun 1 päivä”. *Kostamuksen kylässä oli ” Iskuri ” ta Akonlahessa ” Punatähti ”.*⁷⁴

v. 1931 Vuonna 1931 Kostamuksen kylään perustettiin maatalousartteli (kolhoosi), johon kylän talonpojat liittyivät yksimielisesti. Silloin kylässä alkoi railakas yhteistyö. Me kävimme Kemistä kylään kesälomalle ja aina osallistuimme kolhoosin töihin heinäntekoon ja peltotöihin. Kylässä aika kului hupaisesti. Jopa vanhempi väki osallistui nuorison rientoihin. Silloin metsätyöt olivat siirtyneet jo Lahnajärvelle, sinne käytiin tienestiin. Kun oli rauha, niin oli hyvä elyäkin.⁷⁵

Vuonna 1931 meidän kylässä perussetti kolhoosi ja koko kylä liittyi yksimielisesti kolhoosih. Kaksi vain kolme talouko lienöy jäännyt alkuaikah liittymättä.

Silloin kellä oli vähäkin lukutaituo, niin sen piti ottua virka vastah. *Kun kolhoosi perustettih niin Kiirikin Miikkula valittih puheenjohtajaksi kolhoosih.* Muissan hyvin hänet, hän oli hiljani mies, vähälukutaitoni.

Kun kolhoosi oli perussettu, niin huuttureista piti kaikkien muuttua pois. Sillä eihän sieltä suaten voitu yhteisih töih käyvä, varsinki naiset.⁷⁶

Griissan akan sisar Jeli oli naimisissa Kostamuksen Suojärvellä Mikitäisen Orjolla. *Kun Santerin isä valittiin Kostamuksen Iskuri-kolhoosin puheenjohtajaksi,* niin poika joutui silloin tällöin kulkemaan Suojärven kautta ja tietysti kävi ämmönsä sisaren luona. Kestitettiin tsajulla, hauvotulla maijolla ja sriäpinöillä kuin suurta vierasta. Silloin kun Santeri sattui yöpymään talossa, häntä makautettiin palatilla, s.o.lavalla, joka oli rakennettu korkean pirtin nurkkaan orren ja pylvään varaan. Siellä oli lämmin nukkua kovallakin pakkasella. *Ontto Korkkonen tuli Kostamukseen* ensin yksin, sitten talvella haki perheen.

Korteeria pidettiin Jyrkilän kylänosassa >>Pahkapiän Vasselein luona.

Talonväkeä oli Vasselei ja hänen vaimonsa. Vasselei oli lyhyt tanakka ikämies, >>piässä pömpötti kahen puolen kaksi pahkua>>... Vasseleilla oli eräitä kummallisuuksia. Esimerkiksi saunasta hän palasi alasti myös talvisin ja tansaili akkansa edessä (Santerin läsnäollessa) niin että suuri muna heilahteli.

Talossa oli kaksi huonetta, joista Korkkosten käytössä kammarinpuoli. Vasselein vaimo oli Alajärveltä kotoisin ja kaiketi siksi Korkkosen asunto määräytyi juuri tähän taloon.

Muuten talon huusholli oli erittäin puhdas.

Santeri jatkoi opiskelua Kostamuksen alkeiskoulussa. Kostamuksen koulurakennus oli suurempi kuin Alajärvellä, mutta Kostamuksen opettajaansa Santeri ei muista.

Elämä Kostamuksessa, tässä enne niin vakavaraisessa suuressa kylässä, vaikutti kurjalta. Kun Santeri kävi kylällä, niin siellä tarjottiin kovaksi kuivattua reikäleipää, joka oli leivottu >>akanan ja oljen töhkystä>>. Jauhoja taikinaan lisättiin sen verran, jotta leipä pysyi koossa. Se oli tiukkaa normi- eli säännöstelyaikaa. Joku vuosi sitten puoliväkisin perustetun yhteistalouden alkuajat olivat olleet raskaita. Metsätyövelvollisuuden nojalla tukin vetoon määrättyt, vieraisiin käsiin joutuneet hevoset ajettiin talven aikana luuksi ja nahaksi, keväällä ne hädin tuskin huojuivat kyntövaolla. Monet kostamukselaiset miehet olivat jääneet metsäteollisuuden vakituiseksi kaadereiksi kuten sanonta silloin kuului. Kolhoosin puheenjohtajia oli vaihdettu jo useampaan kertaan, mutta siitäkkin oli vähän apua...

Oli Kostamuksessa saatu jotain aikaankin: rakennettu iso kolhoosin navetta, sen yövahtina pidettiin Smekuri-Simanaa, kiireetöntä miestä, joka käveli aina pää kallellaan.

Kostamuksen aikaisempien vuosien viuhakka nuorisio oli jättänyt itsestään muistoksi talkootyönä rakennetun pitkän sillan Vatalan salmen yli.

Kolhoosin hallinto sijaitsi ruokalan lähellä.

Santeri muistaa, että silloin isä ja kylän miehet neuvottelivat usein hallinnossa ja sitten etsivät jostain lähimaisemista ojitettaviksi, kuivattaviksi kelvollisia soita.

Eräänä vuonna varhainen kevätrospuutta tavoitti Kostamuksen rahtimiehet taipaleella ja koko kesäksi tarkoitetut kylän jauhot jäivät Alajärvelle Griissan akan naapurin taloon. Heti alkukesällä kolhoosin puheenjohtaja järjesti jauhojen kuljetuksen veneillä. Välillä oli monta järveä ja lukuisia koskia.

Ontto Korkkonen työskenteli Kostamuksessa vuoteen 1935.⁷⁷

Neuvostovalta toi kylään uuden elämän.

Suuri ja kukoistava oli Kostamus ennen sotaa. Talojen luku lähenteli sataa. Joka katon alla kasvoi nuorisioa. Eräissä perheissä kymmenenkin lasta. Tervettä, rotevaa joukkoa..

Kostamuksen kolhoosin nimi oli Iskuri. Voitettuaan perustamistaan seuranneet jälkivaikkeudet se kehittyi voimakkaaksi taloudeksi. Hyvää rotukarjaa karttui sikäli että oli rakennettava kaksi tilavaa navettaa. Talvella Kostamuksen kolhoosi vei Uhtualle ja metsätyömaille voita, jäädytettyä maitoa, rahkaa, lihaa ja kalaa.

Iskuri oli nimensä arvoinen muissakin otteissaan. Se selviytyi etummaisten joukossa metsätyö- ja uittotehtävistä. Siellä oli piirin taitavimmat metsästäjät.

20- ja 30-luvun vaihe oli riehakasta aikaa, jolloin uusi valtasi alaa ihmisten mielissä. Ilmaantui radio ja puhelin, klubi, koulu, kirjasto, punanurkka, postilaitos, hyvin varustettu kauppa... Haaveiltiin sähkövaloistakin. Ne paloivat jo Vuokkiniemellä ja Uhtualla.⁷⁸

v. 1933 No:31 Kaavakkeesta kouluja varten. Kaikkien pakollisesta opiskelusta Kostamuksen koulussa. 1932 – 1933 ei aiemmin 01.07.1933.

Tasavalta: Karjalan autonominen sos. Tasavalta.

Kyläneuvosto: Kostamus

Johtajan nimi: Pellä Tuomas

Hallinnollinen lääni: Uhtuan piiri

Kylä Kostamus

Koulutyyppe: Kostamuksen 5 vuotinen koulu.

Minkä tuotanto laitoksen kanssa koulu tekee taloudellista koulutusta: Kostamuksen maatalousartteli

Kuika monta oppilasta on sijoitettu koulun internaattiin: 53 oppilasta

Millä kielellä opetus suoritetaan: suomeksi

Kuinka monta oppilasta opiskelee koululla: 101 heistä I vaihe 59 op.(1 – 5lk), II vaihe 42 op (5 – 7lk)

Minkälaisessa huoneistossa opetus suoritetaan (tarkoittelussa vain otettu käyttöön): Huoneisto tarkoitettu koulua varten, materiaali puinen.

Pedagogie kokoonpano Kansalaisuus

Remu Vaseli karjalainen

Malinen Ilja karjalainen

Pellä Tuomas inkerin suomalainen.⁷⁹

v. 1937 Kostamus: II prikaati Uhtuan kolhoosin teatterista esiintyi 01.03.1937. kolhoosilaisille. Sekä nuoret, että vanhat, täpötäynnä oleva klubi, iloten ottivat vastaan esiintymisen. Yhdessä yleisön kanssa prikaatin jäsenet opettelivat uusia lauluja.

Koulussa harrastettiin tanssimista ja laulamista koululaisten kanssa. Perustettiin myös draamakerho.⁸⁰

Mieleeni muistuu usein Alekski Vatanen. Seitsenvuotisen koulun päätettyään hän palasi kotikyläänsä Kostamukseen ja ryhtyi punanurkan hoitajaksi. Tästä talosta tuli monilukuisen kylänuorison tyyssija. Ohjelmallisia illanviettoja, urheilukilpailuja, riemukasta karkeloa. Heinänniittoaikana Alekski saatiin nähdä milloin yhdessä milloin toisessa prikatissa. Tuoreet lehdet ja levysoitin kainalossa hän teki jalkaisin (joskus veneellä) pitkiä matkoja. Päivällisaikana hän luki uutiset, kertoi maailman menosta, soitteli reippaita säveliä, ripusti kaikkien nähtäväksi uuden seinä- tai pikalehden... Alekski oli nuorisoliittolainen ja kaatui Isänmaallisen sodan rintamalla.⁸¹

No: 33 Lehden ilmoittamisesta – Venäjän kielen opetuksen vahingoittamisesta Kalevalan piirin kouluissa.

Porvarilliset mielipiteet ovat syvästi soluttautuneet opetukseen, myös kirjallisuuteen ja oppikirjoihin. Selkeästi näkyvät vahinkojen jäljet venäjän kielen opetuksessa ala-asteen kouluissa meidän piirissä. Viime vuoden oppitulokset puhuvat siitä, että eräissä meidän kouluissa venäjän kieltä ei opetettu ollenkaan. Tosiasia on se joka todistetaan, että uusista 5 luokan oppilaista Vuokkiniemen koululla ei opetettu venäjän kieltä. Myös esimerkkinä voi pitää Kostamuksen ala –asteen koulua missä v. 1936 – 37 venäjän kieltä ei opetettu oppilaille. Huono venäjän kielen tieto ja taito on myös Kivijärven oppilailla (opettaja Tarasof). Tästä pitää löytää ulospääsy, paljastamalla vahigontekijät koulualalle, valistusosaston pitää uudestaan harkita opettajien paikat kouluissa ja jos on mahdollisuus myös ilmoittaa kansanvalistuskomitealle Karjalassa.

Opettaja A. Kapanen. 17.11.1937.⁸²

v. 1938 Väestölaskentaan valmistautuminen, 19 joulukuuta loppui väestönlaskijoiden valmennus Kostamuksessa. Luettelo on tarkistettu paikkakunnilla, on löydetty puutteita entisissä tiedoissa.

18 joulukuuta pidettiin Kostamuksen kolhoosilaisten yhteinen kokous, läsnä oli 34 henkilöä. Kokouksessa valaistiin väestölaskentaa koskevat kysymykset, laskennan toteuttaminen. Kokous päätti yksimielisesti ottaa käyttöön agitatio (selitys) työn, joka nyt on oikein.

Vedeshkin

("Kalevan bolseviikki" lehdestä 14 tammikuuta, 3 huuhtikuuta, 23 syyskuuta, 1938 23 heinäkuuta, 21 joulukuuta).⁸³

Kyliä johtomiehet ja Jyskyjärveltä tulleet pitivät neuvottelun. Kävi ilmi, että kaksi perhekuntaa oli kääntynyt tieltä takaisin: hulluna pidetty akka tyttärineen ja yhdeksännellä vuosikymmenellä olevat Tiihvanaisen vanhukset. Heidän arveltiin väsyneen kulkemiseen ja palanneen Koivuvaaraansa. Päätettiin hakea pois Tanilaisen Mikko vaimoineen Rähmäjärveltä. *Kolhoosin puheenjohtaja Petrin Nasarie (Peksujev)* ja vielä pari muuta miestä lähtivät tehtävää täyttämään.⁸⁴

v. 1941 No: 34 Kalevalan piirin toimeenpanevan komitean tiedonanto kansan evakoinnista Kostamuksen kyläneuvoston alueella heinäkuu 1941

Kolhoosi	Udarnik (isku)
Kyläneuvosto	Kostamus
Kyläalue	Kostamus
Asukkaiden määrä	247
Niistä lapsia	153
Evakoitu toisiin kolhooseihin	243
Niistä lapsia	153
Jäi alueelle	4
Niistä miehiä	1
Naisia	3

Kalevalan piirin toimeenpanevan komitean varapuheenjohtaja Denisov.⁸⁵

No: 35 Kalevalan piirin toimeenpanevan komitean puheenjohtajan tiedonanto Uhtuan rajavartioston päällikölle kansalaisten ja kalleuksien evakoinnista

Ei aikaisemmin kuin 01.09.1941

Täydellisesti salainen

Sisältö: Tiedot kansalaisten ja materiaali kalleuksien evakoinnista Kalevalan piiristä 01.09.1941.

1. Yhteensä on evakuoitu kansalaisia 7201 henkilöä, siitä määrästä Argankelin alueelle 2684 henkilöä, Tungutin piirin 786, Kemiin 1720 ja muihin paikkakuntiin Neuvostoliittossa 2011 henkilöä.

Osa asukkaista on jäänyt vihollisen miehittämälle alueelle, lukuunottaen Akonlahden kaikki asukkaat 215 henkilöä, Kivijärvi 76, Latvajärvi 27, Vuokkiniemi 90, Pirttijärvi 47, Tollonjoki 118, Kostamus 4 ja Kontokki 1 henkilö. Kaikkiaan 578 henkilöä.

Asukkaat jäivät sillä, kun heille ei ilmoitettu aikanaan evakoinnista, myös ei ollut kuljetusvälineitä. Akonlahden asukkaat lähtivät Rukajärven piiriin metsien ja järvien kautta, että nopeammin pääsisivät sinne, vaan olivat joutuneet vihollisen saartoon. Kivijärven asukkaat oli tavoitettu kiinni matkalla. Latvajärven asukkaat kulkivat metsien halki, paikoittain vetivät veneitä mukanaan, mutta järven poikki soutuessa heitä oli ammuttu Ponkalahden suussa, ja oli otettu kiinni 27 henkeä. Loput Vuokkiniemen asukkaat olivat kaukana metsien kolkissa, heille ei oltu ilmoitettu, samoin myös Tollonjoen asukkaille.

Loput evakuoidut Kontokin, Kostamuksen, Ponkalahden, Vuokkiniemen, Vuonnisen ja Pihtojärven kyläneuvostojen asukkaat jättivät kaikki omaisuutensa, sillä kun ei ollut aikaa evakuointiin eikä kuljetusvälineitä, että voitaisiin ottaa jotain omaisuutta mukaan. Vihollisen valloittamille alueille jäi 175 hevosta, 1027 lehmää, 103 sikaa, 1139 lammasta ja yli 2000 poroa.

Viljaa jäi kolhooseihin ruista 215 sentneriä, muuta viljaa 1,4 tn, jauhoja 7,97 tn, ryynejä 0,55 tn ja erilaista tavaraa melkein 40.000 ruplan arvosta. Kolhoosin auto ja traktori asemalle 9 traktoria, 12 korjuukonetta, 24 niitokonetta ja 12 hevosen kuljettamaa niitokonetta y.m. maatalousvälineitä.

Kalevalan piirin toimeenpanevan komitean puheenjohtaja Rodionof.⁸⁶

Veikko Karhunen kirjoittaa kirjassaan Vienan Sissit: Partisaanit polttaneet Kostamuksen 04.08.1941 Klo 14.00.

No: 37 Päiväkirjasta "Punainen partisaani" sissipartion taistelutoiminnasta Kostamuksen piirissä ja sen aiheuttamista tuhoista v. 1942. (täydellisesti salainen)

2-18 pv helmikuuta 1942 sissipartio poltti asutuskohteet Kostamuksessa, Okunevossa ja Suojärvellä. Kaikkiaan poltettiin 80 rakennusta, lukuunottamatta 47 asuinrakennusta. Partisaanit katkoivat puhelinlinjat kylien välillä, Kostamus – Kenttjärvi ja Kostamus – Kontokki. (Kalevalan piiri)

18-20 pv elokuuta 1942 sissiryhmä toimi tiellä Kontokki-Kostamus. Tällä ajalla sissiryhmä teki 3 operaatiota, partisaanit hävittivät 30 suomalaista sotilasta ja upseeria, 7 polkupyörää ja 2 kivääriä. Miinoittivat 750 m tietä ja hävittivät 2500 m puhelinlinjoja. Partisaanit menettivät 2 sotilasta.

Partisaanien esikunta.⁸⁷

Kun kesällä ja syksyllä 1944 Kalevala piirin väki alkoi saapua kotiseuduilleen, täytyi kostamukselaisten turvautua naapurikylien suojiin talven ajaksi. Mielissä kyti kumminkin ajatus, ettei kotikylää saisi jättää metsittymään. Suuremmissa naapurikyliissä ja metsätyömailla elämä olisi ollut ehkä helpompaa. Mutta löytyi sellaisiakin, joita entiset asuinpaikat vetivät puoleensa niin väkevästi, etteivät mitkään vaikeudet saaneet heitä säikähtämään. Eräs sellaisista oli Iivana Kivisalo. Sodassa hän oli menettänyt jalkansa. Mutta kun häntä kehoitettiin ryhtymään Kostamuksen kolhoosin puheenjohtajaksi, hän suostui empimättä. Miehitäjiltä oli jäänyt muutamia asuntokorsuja ja kasallinen veistettyjä rakennushirsiä. Niistä Iivana kyhäsi talontapaisen >>kylän keskelle>>.

Köyhä ja vähävoimainen oli se kolhoosi. Työkykyisiä miehiä tavallaan vain kaksi, Mikittä Vatanen ja Nikolai Peksujev... Lähimpään kylään Vuokkiniemelle 40 pitkä Karjalan korpivirstaa, piirikeskukseen vielä enemmän. Mutta raunioille asettuneet ihmiset luottivat Kostamuksen kolmanteen syntymiseen.⁸⁸

Lähdeluettelo:

¹ Jaakko Rugojev ja Pauli Leontjev. Kostamus Ruonoa ja Proosaa. Karjalan Kustantamo Petroskoi 1987. Vatanen, Huoti. Kotoisen Kostamus-Järven Rannalle, s.51.

² Pöllä, Matti 1995: Vienan Karjalan etnisen koostumuksen muutokset 1600-1800-luvulla, s. 26-27. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 635. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura Helsinki. Tammer-Paino Oy. Tampere, 1995. ISBN 951-717-893 x. ISSN 0355-1768. 353 sivua.

³ Pöllä, Matti 1995: Vienan Karjalan etnisen koostumuksen muutokset 1600-1800-luvulla, s. 101.

⁴ Pöllä, Matti 1995: Vienan Karjalan etnisen koostumuksen muutokset 1600-1800-luvulla, s. 151.

⁵ Pöllä, Matti 1995: Vienan Karjalan etnisen koostumuksen muutokset 1600-1800-luvulla, s. 113.

⁶ Pöllä, Matti 1995: Vienan Karjalan etnisen koostumuksen muutokset 1600-1800-luvulla, s. 95.

⁷ Pöllä, Matti 1995: Vienan Karjalan etnisen koostumuksen muutokset 1600-1800-luvulla, s. 96.

⁸ Pöllä, Matti 1995: Vienan Karjalan etnisen koostumuksen muutokset 1600-1800-luvulla, s. 96-97.

⁹ Pöllä, Matti 1995: Vienan Karjalan etnisen koostumuksen muutokset 1600-1800-luvulla, s. 97.

¹⁰ Pöllä, Matti 1995: Vienan Karjalan etnisen koostumuksen muutokset 1600-1800-luvulla, s. 97.

¹¹ Pöllä, Matti 1995: Vienan Karjalan etnisen koostumuksen muutokset 1600-1800-luvulla, s. 97.

¹² Pöllä, Matti 1995: Vienan Karjalan etnisen koostumuksen muutokset 1600-1800-luvulla, s. 109.

¹³ Pöllä, Matti 1995: Vienan Karjalan etnisen koostumuksen muutokset 1600-1800-luvulla, s. 97.

¹⁴ Pöllä, Matti 1995: Vienan Karjalan etnisen koostumuksen muutokset 1600-1800-luvulla, s. 97-98.

¹⁵ Pöllä, Matti 1995: Vienan Karjalan etnisen koostumuksen muutokset 1600-1800-luvulla, s. 98.

¹⁶ Pöllä, Matti 1995: Vienan Karjalan etnisen koostumuksen muutokset 1600-1800-luvulla, s. 98.

¹⁷ Pöllä, Matti 1995: Vienan Karjalan etnisen koostumuksen muutokset 1600-1800-luvulla, s. 98.

- ¹⁸ Pöllä, Matti 1995: Vienan Karjalan etnisen koostumuksen muutokset 1600-1800-luvulla, s. 98.
- ¹⁹ Pöllä, Matti 1995: Vienan Karjalan etnisen koostumuksen muutokset 1600-1800-luvulla, s. 98.
- ²⁰ Pöllä, Matti 1995: Vienan Karjalan etnisen koostumuksen muutokset 1600-1800-luvulla, s. 107.
- ²¹ Pöllä, Matti 1995: Vienan Karjalan etnisen koostumuksen muutokset 1600-1800-luvulla, s. 95-96.
- ²² Pöllä, Matti 1995: Vienan Karjalan etnisen koostumuksen muutokset 1600-1800-luvulla, s. 151-152.
- ²³ Pöllä, Matti 1995: Vienan Karjalan etnisen koostumuksen muutokset 1600-1800-luvulla, s. 113.
- ²⁴ Pöllä, Matti 1995: Vienan Karjalan etnisen koostumuksen muutokset 1600-1800-luvulla, s. 110.
- ²⁵ Pöllä, Matti 1995: Vienan Karjalan etnisen koostumuksen muutokset 1600-1800-luvulla, s. 151.
- ²⁶ Pöllä, Matti 1995: Vienan Karjalan etnisen koostumuksen muutokset 1600-1800-luvulla, s. 113.
- ²⁷ Pöllä, Matti 1995: Vienan Karjalan etnisen koostumuksen muutokset 1600-1800-luvulla, s. 113.
- ²⁸ Pöllä, Matti 1995: Vienan Karjalan etnisen koostumuksen muutokset 1600-1800-luvulla, s. 111-112.
- ²⁹ Pöllä, Matti 1995: Vienan Karjalan etnisen koostumuksen muutokset 1600-1800-luvulla, s. 113.
- ³⁰ Pöllä, Matti 1995: Vienan Karjalan etnisen koostumuksen muutokset 1600-1800-luvulla, s. 113.
- ³¹ Pöllä, Matti 1995: Vienan Karjalan etnisen koostumuksen muutokset 1600-1800-luvulla, s. 96.
- ³² Petroskoin Arkisto: Seuraavat tiedot Läjkkujeff 'in (Laukkanen) ja Peksujev'in perheistä on löydetty Vuokkiniemen kirjoista Kontokin seurakunnan (itsenäinen alk. v. 1894) -, Kemin piirin, Arkangelin läänin kirkkoviraston kirjoista. Valokopiot: Väestörekisteristä (Reviskaja skaska) Vuokkiniemen alueelta, v. 1850 ja kopiot papereista "Kostamuksen historia". Ilmoitamme, että arkistossamme on kirkon kirjoja Vuokkiniemeltä (myöhemmin Kontokin) alue v. 1819-1829, 1831, 1833-1834, 1837-1841, 1843, 1846-1849, 1851, 1854-1860, 1866-1867, 1873-1916. Tietoja Läjkkujeffien ja Peksujevien perheistä on annettu edellä mainittujen papereiden perusteella. 20.7.1995 Arkiston johtaja Ishistjakov.
- ³³ Pöllä, Matti 1995: Vienan Karjalan etnisen koostumuksen muutokset 1600-1800-luvulla, s. 159.
- ³⁴ Pöllä, Matti 1995: Vienan Karjalan etnisen koostumuksen muutokset 1600-1800-luvulla, s. 123.
- ³⁵ Virtaranta, Pertti 1978: Vienan kylä kiertämässä, Kostamus, s. 207-208. Karjalaiskylä entistä elämää Venehjärvestä Kostamukseen.
- Kirjayhtymä, Helsinki. Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala 1978. ISBN 951-261543-6. 287 sivua.
- ³⁶ Carelia n:o 4/2002, s. 131-136.
- ³⁷ Karjalan Heimo n:o 3-4/2001, s. 60.
- ³⁸ Kostamuksen ja Kontokin historiasta (Petroskoin kirjasto) käänös Lilja Karvonen.
- ### KOSTAMUKSEN HISTORIA DOKUMENTEISTÄ ESIPUHE
- Tämän kirjan kirjoittajien tavoite on seurata Kostamus ja Kontokki kylän historiaa. Tällä hetkellä Kontokki kylän alueella sijaitsee Kostamus kaupunki.
- Tiedot tässä kirjassa perustuvat dokumentteihin, (ei sisällä arkeologisia kaivauksia)
- Ensimmäiset tiedot dokumenteista Kostamuksen kylästä 1766 lähtien. Ilmeisesti tämä kylä perustettiin paljon aikaisemmin - 1600- luvulla. Ainakaan vuonna 1597 dokumenteista ei löydy tietoja Kostamuksesta, mutta 1600-luvulla siellä ilmeisesti oli muutama kymmenen asukasta, jonka vahvistaa Juveliuksen kertoma "Pohjoisen sodan tapahtumista", josta myöhemmin kertovat Jaakko Rugojev ja P. Virtaranta.
- Kostamuksessa kirkon kirjoissa oli jo vuonna 1793 yli 70 asukasta.
- Kontokki perustettiin hieman myöhemmin- ilmeisesti v 1750 jälkeen. Vuonna 1793 kylässä oli 16 asukasta.
- Yhteinen heijastus ensimmäisistä asutuksista Kostamuksen alueella lukijat voivat saada professori M. G. Kosmenkon selostuksesta, hän teki etsintöjä Kostamuksen kombinaatin rakennuksen aikana
- Asiakirjat kertovat 1900-luvulla omaperäisestä elämäntavasta ja kulttuurista pohjoisissa Karjalan kylissä. Kokoelmaan on koottu materiaali, joka käsittelee taloudellista toimintaa, uskontoa sekä tapoja (menoja). Runonlaulajat vetivät puoleensa matkustajia, tutkijoita, he ottivat ylös muistiin mukavia elämän vaihteita, jotka on liitetty tähän kokoelmaan.
- Raja-asema on jättänyt merkintänsä Kostamuksen ja Kontokin kyliin, erikoisesti talonpoikien elämään, siinä merkintävintä on kaupustelu Suomessa, myös siihen, että näihin kyliin on kohdistunut ideologinen vaikutus.
- ³⁹ Kostamuksen ja Kontokin historiasta (Petroskoin kirjasto) käänös Lilja Karvonen.
- ⁴⁰ Julku Kyösti. 1996. Rajamailla III, s. 117. Matti Pöllä, Vienan "laulumaiden" 1890-luvun väestön sukujuuret.
- ⁴¹ Rugojev, Jaakko. Ennen vedenpaisumusta ja sen jälkeen. Carelia n:o 10/1993, s. 71.
- ⁴² Kostamuksen ja Kontokin historiasta. (Petroskoin kirjasto) käänös Lilja Karvonen.
- ⁴³ Kostamuksen ja Kontokin historiasta, s. 32. (Petroskoin kirjasto) käänös Lilja Karvonen.
- ⁴⁴ Julku Kyösti. 1996. Rajamailla III, s. 110. Matti Pöllä, Vienan "laulumaiden" 1890-luvun väestön sukujuuret.
- ⁴⁵ Kostamuksen ja Kontokin historiasta, s. 38. (Petroskoin kirjasto) käänös Lilja Karvonen.
- ⁴⁶ Kostamuksen ja Kontokin historiasta, s. 39. (Petroskoin kirjasto) käänös Lilja Karvonen.
- ⁴⁷ Virtaranta, Pertti 1978: Vienan kylä kiertämässä, Kostamus, s. 234.
- ⁴⁸ Virtaranta, Pertti: Kulttuurikuvia Karjalasta. s. 173. Gummerus Kirjapaino Oy Jyväskylä 1990. ISBN 951-35-4914-3. 310 sivua.
- ⁴⁹ Kostamuksen ja Kontokin historiasta, s. 44. (Petroskoin kirjasto) käänös Lilja Karvonen.
- ⁵⁰ Jaakko Rugojev ja Pauli Leontjev. Kostamus Ruonoa ja Proosaa. Karjalan Kustantamo Petroskoi 1987. Vatanen, Huoti. Kotoisen Kostamus-Järven Rannalle, s. 54.

-
- ⁵¹ Jaakko Rugojev ja Pauli Leontjev. Kostamus Ruonoa ja Proosaa. Karjalan Kustantamo Petroskoi 1987.Vatanen, Huoti. Kotoisen Kostomus-Järven Rannalle, s. 56.
- ⁵² Jaakko Rugojev ja Pauli Leontjev. Kostamus Ruonoa ja Proosaa. Karjalan Kustantamo Petroskoi 1987.Vatanen, Huoti. Kotoisen Kostomus-Järven Rannalle, s. 56.
- ⁵³ Rugojev, Jaakko 1985: Polkua pohjustamassa. s. 321. Karjala-Kustantamo Petroskoi 1985.
- ⁵⁴ Harjula, Mirko, 2007. Venäjän Karjala ja Muurmanni 1914-1922, s. 113.
- ⁵⁵ Karjalan Heimo n:o 7-8/1988, s. 124.
- ⁵⁶ Jaakko Rugojev ja Pauli Leontjev. Kostamus Ruonoa ja Proosaa. Karjalan Kustantamo Petroskoi 1987.Vatanen, Huoti. Kotoisen Kostomus-Järven Rannalle, s. 61.
- ⁵⁷ Jaakko Rugojev ja Pauli Leontjev. Kostamus Ruonoa ja Proosaa. Karjalan Kustantamo Petroskoi 1987.Vatanen, Huoti. Kotoisen Kostomus-Järven Rannalle, s. 56.
- ⁵⁸ Jaakko Rugojev ja Pauli Leontjev. Kostamus Ruonoa ja Proosaa. Karjalan Kustantamo Petroskoi 1987.Vatanen, Huoti. Kotoisen Kostomus-Järven Rannalle, s. 57.
- ⁵⁹ Rossi Timo
- ⁶⁰ Karjalan Heimo n:o 7-8/1990, s. 130.
- ⁶¹ Rugojev, Jaakko 1985: Polkua pohjustamassa. s. 321. Karjala-Kustantamo Petroskoi 1985.
- ⁶² Harjula, Mirko, 2007. Venäjän Karjala ja Muurmanni 1914-1922, s. 255.
- ⁶³ Kostamuksen ja Kontokin historiasta. (Petroskoin kirjasto) käänös Lilja Karvonen.
- ⁶⁴ Jaakko Rugojev ja Pauli Leontjev. Kostamus Ruonoa ja Proosaa. Karjalan Kustantamo Petroskoi 1987.Vatanen, Huoti. Kotoisen Kostomus-Järven Rannalle, s. 60-61.
- ⁶⁵ Jaakko Rugojev ja Pauli Leontjev. Kostamus Ruonoa ja Proosaa. Karjalan Kustantamo Petroskoi 1987.Vatanen, Huoti. Kotoisen Kostomus-Järven Rannalle, s.57.
- ⁶⁶ Jaakko Rugojev ja Pauli Leontjev. Kostamus Ruonoa ja Proosaa. Karjalan Kustantamo Petroskoi 1987.Vatanen, Huoti. Kotoisen Kostomus-Järven Rannalle, s.56.
- ⁶⁷ Jaakko Rugojev ja Pauli Leontjev. Kostamus Ruonoa ja Proosaa. Karjalan Kustantamo Petroskoi 1987.Vatanen, Huoti. Kotoisen Kostomus-Järven Rannalle, s.57-58.
- ⁶⁸ Virtaranta, Pertti 1978: Vienan kylä kiertämässä, Kostamus, s. 207-208. Karjalaiskylien entistä elämää Venehjärvestä Kostamukseen. Kirjayhtymä, Helsinki. Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala 1978. ISBN 951-261543-6. 287 sivua.
- ⁶⁹ Virtaranta, Pertti: Kultuurikuvia Karjalasta. s. 173. Gummerus Kirjapaino Oy Jyväskylä 1990. ISBN 951-35-4914-3. 310 sivua.
- ⁷⁰ Kostamuksen ja Kontokin historiasta, s. 56-57. (Petroskoin kirjasto) käänös Lilja Karvonen.
- ⁷¹ Karjalan Heimo n:o 3-4/2000, s. 40.
- ⁷² Virtaranta, Pertti 1978: Vienan kylä kiertämässä, Kostamus, s. 210.
- ⁷³ Jaakko Rugojev ja Pauli Leontjev. Kostamus Ruonoa ja Proosaa. Karjalan Kustantamo Petroskoi 1987.Vatanen, Huoti. Kotoisen Kostomus-Järven Rannalle, s. 61.
- ⁷⁴ Vienan Viesti n:o 08.05.1996.
- ⁷⁵ Jaakko Rugojev ja Pauli Leontjev. Kostamus Ruonoa ja Proosaa. Karjalan Kustantamo Petroskoi 1987.Vatanen, Huoti. Kotoisen Kostomus-Järven Rannalle, s. 61.
- ⁷⁶ Jaakko Rugojev ja Pauli Leontjev. Kostamus Ruonoa ja Proosaa. Karjalan Kustantamo Petroskoi 1987.Vatanen, Huoti. Kotoisen Kostomus-Järven Rannalle, s. 70.
- ⁷⁷ Punalippu n:o 2/1990, s. 165-167
- ⁷⁸ Rugojev, Jaakko 1985: Polkua pohjustamassa. s. 321. Karjala-Kustantamo Petroskoi 1985.
- ⁷⁹ Kostamuksen ja Kontokin historiasta, s. 58-59. (Petroskoin kirjasto) käänös Lilja Karvonen.
- ⁸⁰ Kostamuksen ja Kontokin historiasta, s. 59. (Petroskoin kirjasto) käänös Lilja Karvonen.
- ⁸¹ Rugojev, Jaakko. 1962. Rannalla Kuitin, s. 32. Kuvauksia Kalevalan piiristä. Karjalan ASNT:n Valtion Kustannusliike Petroskio – 1962.
- ⁸² Kostamuksen ja Kontokin historiasta, s. 60-61. (Petroskoin kirjasto) käänös Lilja Karvonen.
- ⁸³ Kostamuksen ja Kontokin historiasta, s. 60. (Petroskoin kirjasto) käänös Lilja Karvonen.
- ⁸⁴ Rugojev, Jaakko. Jaakko ja Vasselei, Korpikarjalaista nuoruutta, s. 127. Jaakko Rugojevin käsikirjoitusaineistosta postuumina teoksena toimittanut Markku Niemi 1997. Petroskoi >>Karjala>> 1997. ISBN 5-7545-0718-6. 264 sivua.
- ⁸⁵ Kostamuksen ja Kontokin historiasta, s. 60. (Petroskoin kirjasto) käänös Lilja Karvonen.
- ⁸⁶ Kostamuksen ja Kontokin historiasta, s. 61-62. (Petroskoin kirjasto) käänös Lilja Karvonen.
- ⁸⁷ Kostamuksen ja Kontokin historiasta, s. 63-64. (Petroskoin kirjasto) käänös Lilja Karvonen.
- ⁸⁸ Rugojev, Jaakko 1985: Polkua pohjustamassa. s. 325. Karjala-Kustantamo Petroskoi 1985.